

Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (četvrto vijeće)

29. srpnja 2019.*

„Zahtjev za prethodnu odluku – Javna nabava – Postupci pravne zaštite – Direktiva 89/665/EEZ – Direktiva 92/13/EEZ – Pravo na djelotvornu sudsku zaštitu – Načela djelotvornosti i ekvivalentnosti – Prijedlog za ponavljanje postupka u odnosu na sudske odluke kojima je povrijeđeno pravo Unije – Odgovornost država članica u slučaju povrede prava Unije od strane nacionalnih sudova – Ocjena naknadive štete”

U predmetu C-620/17,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. UFEU-a, koji je uputio Székesfehérvári Törvényszék (Sud u Székesfehérváru, Mađarska), odlukom od 24. listopada 2017., koju je Sud zaprimio 2. studenog 2017., u postupku

Hochtief Solutions AG Magyarországi Fióktelepe

protiv

Fővárosi Törvényszék,

SUD (četvrto vijeće),

u sastavu: M. Vilaras (izvjestitelj), predsjednik vijeća, K. Jürimäe, D. Šváby, S. Rodin i N. Piçarra, suci,

nezavisni odvjetnik: M. Bobek,

tajnik: I. Illéssy, administrator,

uzimajući u obzir pisani postupak i nakon rasprave održane 21. studenoga 2018.,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

- za Hochtief Solutions AG Magyarországi Fióktelepe, G. M. Tóth i I. Varga, *ügyvédek*,
- za Fővárosi Törvényszék, H. Beerné Vörös i K. Bőke, u svojstvu agenata, kao i G. Barabás, *bíró*,
- za mađarsku vladu, M. Z. Fehér i G. Koós, u svojstvu agenata,
- za vladu Helenske Republike, M. Tassopoulou, D. Tsagkaraki i G. Papadaki, u svojstvu agenata,
- za poljsku vladu, B. Majczyna, u svojstvu agenta,
- za Europsku komisiju, A. Tokár, H. Krämer i P. Ondrůšek, u svojstvu agenata,

* Jezik postupka: mađarski

saslušavši mišljenje nezavisnog odvjetnika na raspravi održanoj 30. travnja 2019.,

donosi sljedeću

Presudu

- 1 Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje članka 4. stavka 3. UEU-a, članka 19. stavka 1. drugog podstavka UEU-a, članka 49. UFEU-a, članka 47. Povelje Europske unije o temeljnim pravima, Direktive Vijeća 89/665/EEZ od 21. prosinca 1989. o usklađivanju zakona i drugih propisa u odnosu na primjenu postupaka kontrole na sklapanje ugovora o javnoj nabavi robe i javnim radovima (SL 1989., L 395, str. 33.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 6., svezak 6., str. 3. i ispravak SL 2016., L 63, str. 44.), kako je izmijenjena Direktivom 2007/66/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 11. prosinca 2007. (SL 2007., L 335, str. 31.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 6., svezak 9., str. 198.) (u daljnjem tekstu: Direktiva 89/665), Direktive Vijeća 92/13/EEZ od 25. veljače 1992. o usklađivanju zakona i drugih propisa o primjeni pravila Zajednice u postupcima nabave subjekata koji djeluju u sektoru vodnoga gospodarstva, energetskom, prometnom i telekomunikacijskom sektoru (SL 1992., L 76, str. 14.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 6., svezak 10., str. 72.), kako je izmijenjena Direktivom 2007/66 (u daljnjem tekstu: Direktiva 92/13), Direktive Vijeća 93/37/EEZ od 14. lipnja 1993. o usklađivanju postupaka za sklapanje ugovora o javnim radovima (SL 1993., L 199, str. 54.) te načela nadređenosti, ekvivalentnosti i djelotvornosti prava Unije.
- 2 Zahtjev je podnesen u okviru spora između društva Hochtief Solutions AG Magyarországi Fióktelepe (u daljnjem tekstu: Hochtief Solutions) i Fővárosi Törvényszék (Okružni sud u Budimpešti, Mađarska) povodom štete koju je društvu Hochtief Solutions navodno uzrokovao potonji sud prilikom izvršavanja svojih sudačkih dužnosti.

Pravni okvir

Pravo Unije

- 3 Članak 1. stavak 1. treći podstavak i stavak 3. Direktive 89/665, koji ima tekst istovjetan onomu članka 1. stavka 1. trećeg podstavka i stavka 3. Direktive 92/13, određuje:

„1. [...]

Države članice poduzimaju mjere potrebne da osiguraju da, vezano uz ugovore koji spadaju u područje primjene Direktive 2004/18/EZ [Europskog parlamenta i Vijeća od 31. ožujka 2004. o usklađivanju postupaka za sklapanje ugovora o javnim radovima, ugovora o javnoj nabavi robe te ugovora o javnim uslugama (SL 2004., L 134, str. 114.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 6., svezak 1., str. 156.)], odluke koje donose javni naručitelji mogu biti učinkovito preispitane i, posebno, što je hitnije moguće u skladu s uvjetima navedenim u člancima 2. do 2.f ove Direktive, zbog toga što se takvim odlukama krši pravo Zajednice u području javne nabave ili nacionalna pravila u kojima je preneseno to pravo.

[...]

3. Države članice osiguravaju da su, prema detaljnim pravilima koja mogu utvrditi države članice, postupci pravne zaštite dostupni barem svakoj osobi koja ima ili je imala interes za dobivanje određenog ugovora i koja je pretrpjela ili bi mogla pretrpjeti štetu zbog navodnog kršenja.”

4 Članak 2. stavak 1. Direktive 89/665 određuje:

„Države članice osiguravaju da mjere poduzete u vezi s postupcima pravne zaštite navedenim u članku 1. uključuju ovlasti da:

- (a) se što je prije moguće putem privremenih postupaka odrede privremene mjere s ciljem ispravljanja navodnog kršenja ili sprečavanja daljnje štete pojedinim zainteresiranim, uključujući mjere obustave ili osiguranja obustave postupka sklapanja ugovora o javnoj nabavi ili provedbe bilo koje odluke koju je donio javni naručitelj;
- (b) se ukinu ili se osigura ukidanje nezakonito donesenih odluka, uključujući uklanjanje diskriminirajućih tehničkih, ekonomskih ili financijskih specifikacija u pozivu na dostavu ponuda, dokumentaciji za nadmetanje ili bilo kojem drugom dokumentu vezanom uz postupak sklapanja ugovora;
- (c) se osobama koje su pretrpjele štetu zbog kršenja dodijeli naknada štete.

[...]”

5 Članak 2. stavak 1. Direktive 92/13 predviđao je:

„Države članice osiguravaju da mjere poduzete u vezi s postupcima preispitivanja iz članka 1. ove Direktive uključuju odredbu o ovlastima:

- (a) poduzimanja, što je prije moguće i kroz interlokutorni postupak, privremenih mjera s ciljem otklanjanja navodnog kršenja ili sprečavanja daljnje povrede interesa u pitanju, uključujući mjere obustave ili osiguranja obustave postupka sklapanja ugovora ili provedbe bilo kakve odluke koju donosi naručitelj; i
- (b) ukidanja ili osiguranja ukidanja nezakonito donesenih odluka, uključujući uklanjanje diskriminirajućih tehničkih, ekonomskih ili financijskih specifikacija u pozivu na nadmetanje, periodičnoj indikativnoj obavijesti, obavijesti o postojanju sustava kvalifikacije, poziva na dostavu ponuda, ugovornim dokumentima ili bilo kojem drugom dokumentu koji se odnose na konkretni postupak sklapanja ugovora; ili
- (c) poduzimanja, što je prije moguće i ako je moguće kroz interlokutorni postupak, te ako je potrebno kroz pravomoćni meritorni postupak, mjera koje nisu predviđene u točkama (a) i (b), s ciljem ispravljanja svakog utvrđenog kršenja te sprečavanja povrede predmetnih interesa; posebno, izdavanjem naloga za plaćanje određenog iznosa u slučajevima kada kršenje nije otklonjeno ili spriječeno.

Države članice takve odluke mogu donijeti za sve naručitelje ili za pojedine kategorije naručitelja utvrđene na temelju objektivnih mjerila, nastojeći u svakom slučaju sačuvati učinkovitost mjera donesenih radi sprečavanja povrede nanijete predmetnim interesima;

- (d) i, u oba gore navedena slučaja, naknadu štete osobama koje su oštećene kršenjem.

Ako se šteta potražuje s obrazloženjem da je odluka donijeta na nezakonit način, države članice mogu osigurati, ako njihov unutarnji pravni sustav to zahtijeva i predviđa tijela koja s tim ciljem imaju potrebne ovlasti, da se osporavana odluka ukine ili utvrdi nezakonitom.”

Mađarsko pravo

- 6 Članak 260. polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (Zakon br. III iz 1952. o građanskom postupku; u daljnjem tekstu: Zakonik o građanskom postupku), određuje:

„1. Zahtjev za ponavljanje postupka u odnosu na pravomoćnu odluku moguće je podnijeti ako:

- (a) stranka predoči neku činjenicu, dokaz ili bilo koju pravomoćnu sudsku ili upravnu odluku koje sud nije uzeo u obzir tijekom ranijeg postupka, pod uvjetom da bi ti elementi doveli do povoljnije odluke za tu stranku da su uzeti u obzir;

[...]

2. U skladu sa stavkom 1. točkom (a) ovog članka, stranka prijedlog za ponavljanje postupka može podnijeti ako bez vlastite krivnje tijekom ranijeg postupka nije mogla predočiti činjenicu, dokaz ili odluku na koje se poziva u tom prijedlogu.”

Glavni postupak i prethodna pitanja

- 7 Dana 25. srpnja 2006., Észak-Dunántúli Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság (Uprava Sjevernog Podunavlja za zaštitu okoliša i upravljanje vodama, Mađarska) (u daljnjem tekstu: javni naručitelj) u *Službenom listu Europske unije*, Serija S, pod brojem 139-149235, objavio je poziv na nadmetanje za ugovor o javnim radovima izgradnje prometne infrastrukture u intermodalnom središtu nacionalne trgovačke luke Győr-Gönyü (Mađarska), u skladu s ubrzanim postupkom predviđenim u poglavlju IV. közbeszerzésekről szóló 2003. évi CXXIX. törvény (Zakon br. CXXIX iz 2003. o javnoj nabavi).
- 8 U točki III.2.2. poziva na nadmetanje, koja se odnosila na kriterij ekonomske i financijske sposobnosti, bilo je određeno da „natjecatelj ili podizvoditelj [...] koji je tijekom posljednjih triju financijskih godina zabilježio negativan rezultat u bilanci ne ispunjava kriterij te sposobnosti”.
- 9 Iz odluke kojom je upućen zahtjev proizlazi da s obzirom na to da društvo Hochtief Solutions nije ispunjavalo taj kriterij, ono je osporilo njegovu zakonitost pred Közbeszerzési Döntőbizottság (Arbitražna komisija za javnu nabavu, Mađarska) (u daljnjem tekstu: Arbitražna komisija) navodeći, s jedne strane, da je taj kriterij diskriminatoran te, s druge strane, po svojoj naravi neprikladan za dobivanje informacija o financijskoj sposobnosti ponuditelja.
- 10 Arbitražna komisija djelomično je usvojila pritužbu društva Hochtief Solutions, izrekavši javnom naručitelju novčanu kaznu u iznosu od 8 000 000 mađarskih forinti (HUF) (oko 24 500 eura) a da međutim nije utvrdila nezakonitost navedenog kriterija.
- 11 Dana 2. listopada 2006. društvo Hochtief Solutions podnijelo je tužbu protiv odluke Arbitražne komisije pred Fővárosi Bíróság (Sud u Budimpešti, Mađarska), koji je utvrdio da je bilanca stanja prikladan kriterij za dobivanje informacija o financijskoj i ekonomskoj sposobnosti te je stoga odbio žalbu.
- 12 Dana 4. lipnja 2010. društvo Hochtief protiv te je prvostupanjske presude podnijelo žalbu Fővárosi Ítéltábla (Okružni žalbeni sud u Budimpešti, Mađarska), koji je odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu zahtjev za prethodnu odluku.
- 13 Presudom od 18. listopada 2012., Édukóvíg i Hochtief Construction (C-218/11, EU:C:2012:643), Sud je, među ostalim, presudio da se članak 44. stavak 2. i članak 47. stavak 1. točka (b) Direktive 2004/18 moraju tumačiti na način da javni naručitelj može zahtijevati minimalnu razinu ekonomske i financijske sposobnosti s obzirom na jedan ili više aspekata bilance, pod uvjetom da su ti aspekti

prikladni za pružanje informacija o toj sposobnosti gospodarskog subjekta te da je ta razina prilagođena veličini ugovora u pitanju u smislu da objektivno čini pozitivan pokazatelj postojanja dostatne ekonomske i financijske osnove za izvršenje tog ugovora, ali da pritom ne prekoračuje ono što je razumno nužno u tu svrhu, pri čemu se zahtjev minimalne razine ekonomske i financijske sposobnosti ne može zanemariti zbog pukog razloga da se ta razina odnosi na aspekt bilance u pogledu kojeg mogu postojati razlike između propisa pojedinih država članica.

- 14 Fővárosi Törvényszék (Okružni sud u Budimpešti) koji je u međuvremenu naslijedio Fővárosi Ítéltábla (Okružni žalbeni sud, Budimpešta), uzimajući u obzir tu presudu Suda potvrdio je prvostupanjsku presudu presudivši da kriterij kojim se vodio javni naručitelj za ocjenjivanje ekonomske i financijske sposobnosti nije diskriminatoran.
- 15 Dana 13. rujna 2013., društvo Hochtief Solutions uložilo je Kúriji (Vrhovni sud, Mađarska) kasacijsku žalbu protiv presude Fővárosi Törvényszék (Okružni sud u Budimpešti) u kojoj je navelo da bilanca stanja nije prikladna za pružanje javnom naručitelju stvarne i objektivne slike ekonomskog i financijskog položaja ponuditelja. To je društvo, nadalje, od Kúrije (Vrhovni sud) zatražilo da Sudu ponovno uputi zahtjev za prethodnu odluku.
- 16 Presudom od 19. ožujka 2014. Kúria (Vrhovni sud) ipak je odbila žalbu zbog toga što takav prigovor nije istaknut u rokovima jer Hochtief Solutions nije istaknuo to pitanje u svojoj inicijalnoj upravnoj pritužbi pred Arbitražnom komisijom, već samo u naknadnim podnescima.
- 17 Dana 25. srpnja 2014., Hochtief Solutions podnio je pred Alkotmánybíróságom (Ustavni sud, Mađarska) ustavnu tužbu protiv Kúrijine (Vrhovni sud) presude te je njome tražio da se utvrdi neustavnost te presude i da se ona poništi. Ta je tužba odbačena kao nedopuštena rješenjem od 9. veljače 2015.
- 18 U međuvremenu je Hochtief Solutions 26. studenoga 2014. pred Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság (Upravni i radni sud u Budimpešti, Mađarska) podnio prijedlog za ponavljanje postupka u vezi s presudom Fővárosi Törvényszék (Okružni sud u Budimpešti), navedenom u točki 14. ove presude.
- 19 Prema navodima suda koji je uputio zahtjev, Hochtief Solutions je u prilog svojem prijedlogu za ponavljanje postupka naveo da pitanje je li bilanca stanja prikladna za dobivanje informacija o ponuditeljevoj ekonomskoj i financijskoj sposobnosti, kao što je to slučaj u presudi od 18. listopada 2012., Édukóvizig i Hochtief Construction (C-218/11, EU:C:2012:643), nije, u konačnici, bilo razmotreno. Stajalište je društva Hochtief Solutions da je taj propust „činjenica”, u smislu članka 260. stavka 1. točke (a) Zakonika o građanskom postupku, na kojoj se može temeljiti ponavljanje postupka u vezi s presudom Fővárosi Törvényszék (Okružni sud u Budimpešti). Oslonivši se, osobito, na presudu od 13. siječnja 2004., Kühne & Heitz (C-453/00, EU:C:2004:17, t. 26. i 27.), društvo Hochtief Solutions je naime smatralo da kad se presuda Suda nije mogla uzeti u obzir u glavnom postupku zbog njezina kasnijeg donošenja, ona se može i mora ispitati u okviru ponovljenog postupka.
- 20 Iako je društvo Hochtief Solutions zatražilo od Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság (Upravni i radni sud u Budimpešti) da uputi Sudu zahtjev za prethodnu odluku u vezi s pitanjima postavljenima u okviru ponavljanja postupka, taj sud nije udovoljio tom zahtjevu te je odbacio prijedlog za ponavljanje postupka, ocjenjujući da činjenice i dokazi koje je podnio Hochtief Solutions nisu bili novi.
- 21 Hochtief Solutions podnio je zatim pred Fővárosi Törvényszék (Okružni sud u Budimpešti) žalbu protiv rješenja o odbacivanju njegova prijedloga za ponavljanje postupka zahtijevajući od tog suda da, s jedne strane, ponovi postupak i naloži meritorno ispitivanje njegova prijedloga i, s druge strane, uputi Sudu zahtjev za prethodnu odluku.

- 22 Dana 18. studenoga 2015., Fővárosi Törvényszék (Okružni sud u Budimpešti) donio je rješenje kojim se potvrđuje prvostupanjsko rješenje Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság (Upravni i radni sud u Budimpešti).
- 23 Društvo Hochtief Solutions potom je sudu koji je uputio zahtjev, Székesfehérvári Törvényszék (Sud u Székesfehérvárij, Mađarska), podnijelo tužbu za naknadu štete koju mu je nanio Fővárosi Törvényszék (Okružni sud u Budimpešti) prilikom izvršavanja svojih sudačkih dužnosti. Ono u tom pogledu navodi da je moglo pribaviti samo činjenice i okolnosti na koje se pozvalo pred Arbitražnom komisijom i u glavnom postupku, ali koje nije ocijenila ni ta komisija ni sudovi pred kojima je pokrenut postupak, ali koji su mogli biti uzeti u obzir u skladu s pravom Unije. Mađarska tijela odgovorna za primjenu prava time su prava zajamčena relevantnim pravilima prava Unije lišila njihove biti.
- 24 U tim je okolnostima Székesfehérvári Törvényszék (Sud u Székesfehérvárij) odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeća prethodna pitanja:
- „1. Treba li temeljna načela i pravila prava Unije (konkretno članak 4. stavak 3. UEU-a i obvezu ujednačenog tumačenja) tumačiti, kao što ih je protumačio Sud osobito u presudi [od 30. rujna 2003., Köbler (C-224/01, EU:C:2003:513)], na način da se odgovornost države zbog odluke suda države članice koji u zadnjem stupnju odlučuje presudom kojom se povrjeđuje pravo Unije može temeljiti isključivo na nacionalnom pravu ili na kriterijima utvrđenima nacionalnim pravom? U slučaju niječnog odgovora, treba li pri odlučivanju o odgovornosti ‚države‘ temeljna načela i pravila prava Unije, osobito tri kriterija koja je odredio Sud u [presudi od 30. rujna 2003., Köbler (C-224/01, EU:C:2003:513)], tumačiti na način da se ispunjenje pretpostavki za odgovornost države članice za povredu prava Unije koju su počinili sudovi navedene države treba ocijeniti na temelju nacionalnog prava?
 2. Treba li temeljna pravila i temeljna načela prava Unije (konkretno članak 4. stavak 3. UEU-a i obvezu djelotvorne pravne zaštite), osobito presude Suda Europske unije u području odgovornosti država članica [od 19. studenoga 1991., Francovich i dr. (C-6/90 i C-9/90, EU:C:1991:428), od 5. ožujka 1996., Brasserie du pêcheur i Factortame (C-46/93 i C-48/93, EU:C:1996:79) i od 30. rujna 2003., Köbler (C-224/01, EU:C:2003:513)] tumačiti na način da pravomoćnost presuda kojima se povrjeđuje pravo Unije i koje su donijeli sudovi države članice koji odlučuju u zadnjem stupnju isključuje utvrđivanje odgovornosti države članice za štetu?
 3. S obzirom na Direktivu [89/665] te Direktivu [92/13], jesu li za potrebe prava Unije relevantni postupak pravne zaštite koji se odnosi na sklapanje ugovora o javnoj nabavi u pogledu ugovora o javnoj nabavi čija vrijednost prelazi pragove [utvrđene pravom Unije] i sudski nadzor upravne odluke donesene u tom postupku? U slučaju potvrdnog odgovora, jesu li relevantni pravo Unije i sudska praksa Suda [među ostalima presude od 13. siječnja 2004., Kühne & Heitz (C-453/00, EU:C:2004:17) i od 16. ožujka 2006., Kapferer (C-234/04, EU:C:2006:178), i osobito presuda od 10. srpnja 2014., Impresa Pizzarotti (C-213/13, EU:C:2014:2067),] u pogledu potrebe prihvaćanja ponavljanja postupka kao izvanrednog pravnog lijeka koji proizlazi iz nacionalnog prava povezanog sa sudskim nadzorom upravne odluke donesene u navedenom postupku pravne zaštite koji se odnosi na sklapanje ugovora o javnoj nabavi?
 4. Treba li direktive „o postupcima pravne zaštite“ koji se odnose na sklapanje ugovora o javnoj nabavi (to jest Direktivu [89/665] i Direktivu [92/13]) tumačiti na način da su s njima usklađeni nacionalni propisi u skladu s kojima nacionalni sudovi koji odlučuju u glavnom postupku mogu ne uzeti u obzir činjenicu koju treba ispitati u skladu s presudom Suda Europske unije, koja je donesena u prethodnom postupku u okviru postupka pravne zaštite koji se odnosi na sklapanje ugovora o javnoj nabavi, a koju ne uzimaju u obzir ni nacionalni sudovi koji odlučuju u postupku pokrenutom na temelju prijedloga za ponavljanje postupka podnesenog protiv odluke donesene u glavnom postupku?

5. Treba li Direktivu [89/665], konkretno njezin članak 1. stavke 1. i 3., i Direktivu [92/13], konkretno njezine članke 1. i 2., osobito s obzirom na [presude od 13. siječnja 2004., Kühne & Heitz (C-453/00, EU:C:2004:17), od 16. ožujka 2006., Kapferer (C-234/04, EU:C:2006:178), od 12. veljače 2008., Kempfer (C-2/06, EU:C:2008:78), od 4. lipnja 2009., Pannon GSM (C-243/08, EU:C:2009:350) i od 10. srpnja 2014., Impresa Pizzarotti (C-213/13, EU:C:2014:2067)], tumačiti na način da su s tim direktivama i obvezom djelotvorne pravne zaštite te s načelima ekvivalentnosti i djelotvornosti usklađeni nacionalni propisi, ili njihova primjena, prema kojima sud koji odlučuje o predmetu može odbiti relevantno tumačenje pravila prava Unije koje je Sud dao u svojoj presudi u prethodnom postupku prije donošenja drugostupanjske presude zato što je prvonavedena donesena prekasno te prema kojima sud koji nakon toga odlučuje o ponavljanju postupka može to pravno sredstvo proglasiti nedopuštenim?
6. Ako na temelju nacionalnog prava treba dopustiti ponavljanje postupka radi ponovne uspostave ustavnosti na temelju nove odluke Ustavnog suda, ne bi li u skladu s [presudom od 26. siječnja 2010., Transportes Urbanos y Servicios Generales (C-118/08, EU:C:2010:39)] trebalo dopustiti ponavljanje postupka, u slučaju da se u glavnom postupku nije mogla uzeti u obzir presuda Suda zbog odredaba nacionalnog prava koje se odnose na postupovne rokove?
7. Treba li Direktivu [89/665], konkretno njezin članak 1. stavke 1. i 3., i Direktivu [92/13], konkretno njezine članke 1. i 2., s obzirom na [presudu od 12. veljače 2008., Kempfer (C-2/06, EU:C:2008:78)], u skladu s kojom se pojedinac ne mora obvezno pozvati na sudsku praksu Suda, tumačiti na način da se postupci pravne zaštite koji se odnose na sklapanje ugovora o javnoj nabavi, uređeni navedenim direktivama, mogu pokretati samo na temelju zahtjeva za pravnu zaštitu u kojem je sadržan izričit opis navedene povrede koja se odnosi na sklapanje ugovora o javnoj nabavi te konkretno pravilo koje se odnosi na sklapanje javnih ugovora do čije je povrede došlo, to jest konkretni članak i stavak, drugim riječima, da se u postupku pravne zaštite koji se odnosi na sklapanje ugovora o javnoj nabavi mogu ispitati samo povrede koje je podnositelj zahtjeva za pravnu zaštitu naveo pozivajući se na odredbu, to jest na konkretan članak i stavak, koja se odnosi na sklapanje ugovora o javnoj nabavi do čije je povrede došlo, dok je u bilo kojem drugom upravnom i građanskom postupku dostatno da pojedinac iznese činjenice i dokaze kojima to potkrepljuje te da nadležno tijelo ili nadležni sud odluči o zahtjevu za pravnu zaštitu u skladu s njegovim sadržajem?
8. Treba li zahtjev za ‚dovoljno ozbiljnu povredu‘, utvrđen u presudama [od 30. rujna 2003., Köbler (C-224/01, EU:C:2003:513) i od 13. lipnja 2006., Traghetti del Mediterraneo (C-173/03, EU:C:2006:391)], tumačiti na način da takve povrede nema kada sud koji odlučuje u zadnjem stupnju, otvoreno kršeći ustaljenu, posve detaljno citiranu sudsku praksu Suda Europske unije – koja se, povrh toga, oslanja na razna pravna mišljenja – odbije zahtjev pojedinca za upućivanje prethodnog pitanja u pogledu nužnosti dopuštanja ponavljanja postupka, pri čemu sud to odbijanje temelji na apsurdnom obrazloženju da u propisima Unije, u ovom slučaju, konkretno Direktivi [89/665] i Direktivi [92/13], nema pravila kojima se uređuje ponavljanje postupka, premda je u tom pogledu također posve detaljno citirana relevantna sudska praksa Suda Europske unije koja je sadržana i u [presudi od 10. srpnja 2014., Impresa Pizzarotti (C-213/13, EU:C:2014:2067)] u kojoj je odlučeno da je upravo u pogledu postupka sklapanja ugovora o javnoj nabavi nužno provesti ponovljeni postupak? Uzimajući u obzir [presudu od 6. listopada 1982., Cilfit i dr., (283/81, EU:C:1982:335)], koliko detaljno mora biti obrazloženje nacionalnog suda koji unatoč obvezujuće utvrđenom pravnom tumačenju Suda Europske unije ne dopusti ponavljanje postupka?
9. Treba li načela djelotvorne pravne zaštite i ekvivalentnosti iz članka 19. UEU-a i članka 4. stavka 3. UEU-a, načela slobode poslovnog nastana i pružanja usluga iz članka 49. UFEU-a te Direktivu [93/37], kao i direktive [89/665], [92/13] i [2007/66], tumačiti na način da im se ne protivi to da nadležna tijela i sudovi, očito protivno primjenjivom pravu Unije, tužitelju sustavno odbijaju njegove zahtjeve za pravnu zaštitu zbog toga što mu je bilo onemogućeno sudjelovanje u

postupku javne nabave, za koje je potrebno sastaviti, ovisno o slučaju, višebrojne dokumente, što zahtijeva znatan utrošak vremena i novca, ili sudjelovanje na raspravama, te to što se relevantnim propisima tužitelju uskraćuje mogućnost da od suda zatraži naknadu štete pretrpljene zbog nezakonitih mjera, iako je točno da u teoriji postoji mogućnost proglašavanja odgovornosti za štetu nastalu izvršavanjem sudačkih dužnosti?

10. Treba li načela utvrđena u presudama [od 9. studenoga 1983., *San Giorgio* (199/82, EU:C:1983:318), od 30. rujna 2003., *Köbler* (C-224/01, EU:C:2003:513) i od 13. lipnja 2006. *Traghetti del Mediterraneo* (C-173/03, EU:C:2006:391)] tumačiti na način da se ne može nadoknaditi šteta koja je nastala zato što sud države članice koji odlučuje u zadnjem stupnju, povrjeđujući ustaljenu sudsku praksu Suda, nije dopustio ponavljanje postupka koje je pojedinac pravodobno zatražio i u okviru koje je mogao zatražiti naknadu nastalih troškova?"

O prethodnim pitanjima

Uvodna razmatranja

- 25 Kao što to proizlazi iz odluke kojom se upućuje zahtjev, predmet u glavnom postupku odnosi se na naknadu štete koju je navodno pretrpio Hochtief Solutions zbog rješenja, spomenutog u točki 22. ove presude, kojim je Fővárosi Törvényszék (Okružni sud u Budimpešti), odlučujući u zadnjem stupnju, potvrdio rješenje Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság (Upravni i radni sud u Budimpešti), spomenuto u točki 20. ove presude te kojim je, s jedne strane, odbio uputiti Sudu zahtjev za prethodnu odluku i, s druge strane, odbacio prijedlog za ponavljanje postupka koji je podnio Hochtief Solutions u vezi s presudom Fővárosi Törvényszék (Okružni sud u Budimpešti) spomenutom u točki 14. ove presude.
- 26 Iz toga slijedi da se predmet u glavnom postupku odnosi na pitanje je li Fővárosi Törvényszék (Okružni sud u Budimpešti), postupivši na taj način, počinio povredu prava Unije na kojoj se može temeljiti obveza popravljavanja štete koju je društvo Hochtief Solutions navodno pretrpjelo zbog te povrede.
- 27 U tim okolnostima radi se konkretno o tome da sud koji je uputio zahtjev želi znati mora li se pravo Unije tumačiti na način da, u okolnostima poput onih u glavnom postupku, nacionalni sud kojem je podnesen prijedlog za ponavljanje postupka protiv pravomoćne presude koja je uslijedila nakon presude Suda donesene na temelju članka 267. UFEU-a u okviru postupka u kojem je donesena ta presuda, mora prihvatiti taj prijedlog.
- 28 Prethodna pitanja valja ispitati vodeći računa o tako određenim okolnostima glavnog postupka.

O dopuštenosti sedmog i devetog pitanja

- 29 Sedmim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita Sud da se izjasni o sukladnosti s pravom Unije nacionalnih postupovnih odredbi kojima je propisan obvezujući sadržaj zahtjeva za pravnu zaštitu u području javne nabave, dok svojim devetim pitanjem on u biti pita je li sustavno odbijanje, protivno pravu Unije, zahtjeva za pravnu zaštitu koje podnosi ponuditelj koji je isključen iz postupka javne nabave, poput društva Hochtief Solutions, sukladno pravu Unije.
- 30 S tim u vezi valja podsjetiti da je prema ustaljenoj sudskoj praksi postupak predviđen člankom 267. UFEU-a instrument suradnje između Suda i nacionalnih sudova. Samo je na nacionalnim sudovima pred kojima je spor pokrenut i koji moraju preuzeti odgovornost za buduću sudsku odluku da, s obzirom na specifične okolnosti svakog predmeta, ocijene i potrebu za prethodnom odlukom kako bi mogli donijeti vlastitu odluku i relevantnost pitanja koja upućuju Sudu. Stoga, ako se pitanja koja je

postavio nacionalni sud odnose na tumačenje odredbe prava Unije, Sud je u načelu dužan donijeti odluku (presuda od 28. ožujka 2019., Verlezza i dr., C-487/17 do C-489/17, EU:C:2019:270, t. 27. i 28. i navedena sudska praksa).

- 31 O prethodnom pitanju koje je postavio nacionalni sud može se odbiti odlučiti samo ako je očito da zatraženo tumačenje prava Unije nema nikakve veze s činjeničnim stanjem ili predmetom spora u glavnom postupku ili ako je problem hipotetski (presuda od 28. ožujka 2019., Verlezza i dr., C-487/17 do C-489/17, EU:C:2019:270, t. 29. i navedena sudska praksa).
- 32 Sedmo i deveto pitanje spadaju upravo u potonji slučaj. Naime, očito je da ta pitanja nemaju nikakve veze s predmetom glavnog postupka, kako je sažet u točki 26. ove presude te su stoga hipotetske naravi.
- 33 Slijedi da je sedmo i deveto pitanje nedopušteno.

Prvo, drugo, osmo i deseto pitanje

- 34 Tim pitanjima, koja valja ispitati zajedno, sud koji je uputio zahtjev nastoji dobiti upute u pogledu, osobito, načela koja je Sud odredio u području odgovornosti države članice za štetu nanесenu pojedincima zbog povrede prava Unije od strane nacionalnog suda koji je odlučivao u zadnjem stupnju. Sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li navedena načela tumačiti na način, kao prvo, da se odgovornost predmetne države članice mora ocjenjivati na temelju nacionalnog prava, kao drugo, da načelo pravomoćnosti isključuje mogućnost uspostavljanja odgovornosti države članice, kao treće, da postoji dovoljno ozbiljna povreda prava Unije kad sud koji odlučuje u zadnjem stupnju odbija Sudu uputiti pitanje tumačenja prava Unije koje je pred njime postavljeno i, kao četvrto, da im se protivi pravilo nacionalnog prava koje isključuje naknadu troškova nastalih stranci predmetnom sudskom odlukom.
- 35 Kao prvo, valja podsjetiti da je, u vezi s utvrđivanjem pretpostavki za postojanje odgovornosti države članice za štetu prouzročenu pojedincima povredom prava Unije koja joj se može pripisati, Sud u više navrata utvrdio da oštećenici imaju pravo na naknadu pretrpljene štete kada se ispune tri uvjeta, odnosno da je svrha povrijeđenog pravnog pravila Unije priznavanje prava pojedincima, da je povreda tog pravila dovoljno ozbiljna i da postoji izravna uzročna veza između te povrede i štete koju su pojedinci pretrpjeli (vidjeti u tom smislu osobito presude od 5. ožujka 1996., Brasserie du pêcheur i Factortame, C-46/93 i C-48/93, EU:C:1996:79, t. 51.; od 30. rujna 2003., Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, t. 51. te od 28. srpnja 2016., Tomášová, C-168/15, EU:C:2016:602, t. 22.).
- 36 Valja također podsjetiti da je odgovornost države članice za štetu uzrokovanu odlukom suda koji odlučuje u zadnjem stupnju, a kojom je povrijeđeno pravno pravilo Unije, uređena istim uvjetima (vidjeti u tom smislu presude od 30. rujna 2003., Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, t. 52., i od 28. srpnja 2016., Tomášová, C-168/15, EU:C:2016:602, t. 23.).
- 37 Nadalje, tri uvjeta navedena u točki 35. ove presude nužna su i dovoljna kako bi se ustanovilo pravo pojedinaca na naknadu štete, iako to ne znači da država članica ne može snositi odgovornost i pod manje restriktivnim uvjetima na temelju nacionalnog prava (vidjeti u tom smislu osobito presude od 5. ožujka 1996., Brasserie du pêcheur i Factortame, C-46/93 i C-48/93, EU:C:1996:79, t. 66., i od 30. rujna 2003., Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, t. 57.).
- 38 Iz toga proizlazi da se pravu Unije ne protivi pravilo nacionalnog prava koje za uspostavljanje odgovornosti države članice za štetu nanесenu pojedincima zbog povreda prava Unije koje joj se mogu pripisati predviđa manje restriktivne pretpostavke od onih utvrđenih sudskom praksom Suda navedenom u točki 35. ove presude.

- 39 Kao drugo, kao što to proizlazi iz sudske prakse Suda, načelu pravomoćnosti ne protivi se priznavanje načela odgovornosti države članice za odluku nacionalnog suda koji odlučuje u zadnjem stupnju, a kojom je povrijeđeno pravilo prava Unije. Naime, osobito zbog okolnosti da se povreda prava koja proizlaze iz prava Unije koja je počinjena takvom odlukom uobičajeno više ne može ispraviti, ne može se pojedincima oduzeti mogućnost da se pozivaju na odgovornost države kako bi tim putem dobili pravnu zaštitu svojih prava (vidjeti u tom smislu presude od 30. rujna 2003., Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, t. 34. i od 24. listopada 2018., XC i dr., C-234/17, EU:C:2018:853, t. 58. i navedenu sudsku praksu).
- 40 Kao treće, iz ustaljene sudske prakse Suda proizlazi da nacionalni sudovi trebaju primijeniti uvjete navedene u točki 35. ove presude koji omogućuju da se utvrdi odgovornost države članice za štete nastale pojedincima povredama prava Unije koje joj se mogu pripisati, u skladu s uputama za tu primjenu koje im je dao Sud (vidjeti u tom smislu presude od 30. rujna 2003., Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, t. 100., i od 4. listopada 2018., Kantarev, C-571/16, EU:C:2018:807, t. 95.).
- 41 U tom pogledu, kad je riječ, osobito o drugom od tih uvjeta, valja podsjetiti da u skladu sa sudskom praksom Suda do odgovornosti države članice za štetu nastalu odlukom nacionalnog suda koji odlučuje u zadnjem stupnju kojom je povrijeđeno pravilo prava Unije može doći samo u iznimnim slučajevima u kojima je nacionalni sud koji je odlučivao u zadnjem stupnju očito povrijedio primjenjivo pravo (presude od 30. rujna 2003., Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, t. 53. i od 13. lipnja 2006., Traghetti del Mediterraneo, C-173/03, EU:C:2006:391, t. 32. i 42.).
- 42 Za utvrđivanje postoji li dovoljno ozbiljna povreda prava Unije, nacionalni sud kojem je podnesen zahtjev za obeštećenje treba uzeti u obzir sve okolnosti slučaja o kojem odlučuje. Među elementima koji se u tu svrhu mogu uzeti u obzir u ovom primjeru nalaze se osobito potrebna razina jasnoće i preciznosti povrijeđenog pravila, doseg margine prosudbe koju nacionalna tijela imaju na temelju povrijeđenog pravila, okolnost da su povreda i nastala šteta uzrokovane s namjerom ili bez nje, opravdiva ili neopravdiva narav eventualne pogreške koja se tiče prava, mogućnost da su stajališta institucije Europske unije pridonijela donošenju ili zadržavanju nacionalnih mjera ili prakse suprotnih pravu Unije, kao i neizvršenje obveze nacionalnog suda u pitanju da uputi zahtjev za prethodnu odluku na temelju članka 267. trećeg stavka UFEU-a (vidjeti u tom smislu presude od 5. ožujka 1996., Brasserie du pêcheur i Factortame, C-46/93 i C-48/93, EU:C:1996:79, t. 56.; od 30. rujna 2003., Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, t. 54. i 55., i od 28. srpnja 2016., Tomášová, C-168/15, EU:C:2016:602, t. 25.).
- 43 U svakom slučaju, povreda prava Unije dovoljno je ozbiljna ako je do nje došlo očitim nepoštovanjem sudske prakse Suda u tom području (presude od 30. rujna 2003., Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, t. 56.; od 25. studenog 2010., Fuß, C-429/09, EU:C:2010:717, t. 52., i od 28. srpnja 2016., Tomášová, C-168/15, EU:C:2016:602, t. 26.).
- 44 Kad je riječ o glavnom postupku, na sudu koji je uputio zahtjev je da ocijeni, vodeći računa o svim okolnostima predmeta u glavnom postupku, je li Fővárosi Törvényszék (Okružni sud u Budimpešti), rješenjem navedenim u točki 22. ove presude, počinio dovoljno ozbiljnu povredu prava Unije time što je očito povrijedio primjenjivo pravo Unije, uključujući relevantnu sudsku praksu Suda, osobito presudu od 18. listopada 2012., Édukóvízig i Hochtief Construction (C-218/11, EU:C:2012:643).
- 45 Kao četvrto, kada su ispunjeni uvjeti navedeni u točki 35. ove presude, država članica je dužna popraviti posljedice nanesene štete u skladu s nacionalnim pravom o odgovornosti za štetu, pri čemu pretpostavke za naknadu štete propisane nacionalnim pravom ne smiju biti manje povoljne od onih koje se odnose na slične zahtjeve u nacionalnom pravu (načelo ekvivalentnosti) i ne smiju biti takve da u praksi onemogućavaju ili pretjerano otežavaju ostvarivanje naknade štete (načelo djelotvornosti) (vidjeti u tom smislu presude od 5. ožujka 1996., Brasserie du pêcheur i Factortame, C-46/93 i C-48/93, EU:C:1996:79, t. 67.; od 30. rujna 2003., Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, t. 58. i od 28. srpnja 2016., Tomášová, C-168/15, EU:C:2016:602, t. 38.).

- 46 U tom pogledu, iz sudske prakse Suda proizlazi da u svrhu osiguranja učinkovite zaštite prava pojedinaca, visina naknade štete prouzročene pojedincima povredama prava Unije mora odgovarati pretrpljenoj šteti (vidjeti u tom smislu presude od 5. ožujka 1996., *Brasserie du pêcheur i Factortame*, C-46/93 i C-48/93, EU:C:1996:79, t. 82. i od 25. studenoga 2010., *Fuß*, C-429/09, EU:C:2010:717, t. 92.).
- 47 Međutim, pravilo nacionalnog prava na temelju kojeg su, u slučaju u kojem je odgovornost države članice uspostavljena za štetu nanесenu povredom pravila prava Unije odlukom suda te države članice donesenom u zadnjem stupnju, troškovi nastali stranci tom odlukom općenito isključeni iz naknadive štete, može u stvarnosti pretjerano otežati ili čak onemogućiti dobivanje obeštećenja koje bi bilo prikladno šteti koju je pretrpjela ta stranka.
- 48 Vodeći računa o prethodno navedenom, na prvo, drugo, osmo i deseto pitanje valja odgovoriti tako da je odgovornost države članice za štetu uzrokovanu odlukom nacionalnog suda koji odlučuje u zadnjem stupnju, a kojom je povrijeđeno pravilo prava Unije, uređena pretpostavkama koje je odredio Sud osobito u točki 51. presude od 30. rujna 2003., *Köbler* (C-224/01, EU:C:2003:513) a da pritom nije isključeno da se odgovornost te države može uspostaviti pod manje restriktivnim uvjetima na temelju nacionalnog prava. Ta odgovornost nije isključena zbog toga što je odluka postala pravomoćna. U okviru primjene te odgovornosti, na nacionalnom sudu kojem je podnesen zahtjev za obeštećenje je da ocijeni, vodeći računa o svim okolnostima predmetnog slučaja, je li nacionalni sud koji je odlučivao u zadnjem stupnju počinio dovoljno ozbiljnu povredu prava Unije time što je očito povrijedio primjenjivo pravo Unije, uključujući relevantnu sudsku praksu Suda. Nasuprot tomu, pravu Unije protivi se pravilo nacionalnog prava koje u takvom slučaju općenito isključuje iz štete koja bi mogla biti predmet naknade troškove nastale stranci nezakonitom odlukom nacionalnog suda.

O trećem, četvrtom, petom i šestom pitanju

- 49 Uzimajući u obzir kontekst predmeta u glavnom postupku, kako je navedeno u točkama 26. i 27. ove presude, valja razumjeti da svojim trećim, četvrtim, petim i šestim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita Sud treba li pravo Unije, osobito direktive 89/665 i 92/13 te načela ekvivalentnosti i djelotvornosti, tumačiti na način da mu se ne protivi propis države članice koji ne dopušta ponavljanje postupka protiv pravomoćne presude suda navedene države članice kojom je odlučeno o tužbi za poništenje akta javnog naručitelja a da pritom nije razmotreno pitanje čije je ispitivanje bilo predviđeno u ranijoj presudi Suda kojom je odgovoreno na zahtjev za prethodnu odluku podnesen u okviru postupka koji se odnosi na tu tužbu za poništenje.
- 50 U tom pogledu valja podsjetiti da članak 1. stavak 1. Direktive 89/665 i članak 1. stavak 1. Direktive 92/13 države članice obvezuju da poduzmu potrebne mjere kako bi osigurale da odluke koje donose javni naručitelji u okviru postupaka javne nabave obuhvaćenih područjem primjene tih direktiva mogu biti učinkovito preispitane, i osobito što je hitnije moguće, jer su njima povrijeđeni pravo Unije u području javne nabave ili nacionalna pravila kojima se prenosi to pravo (presuda od 15. rujna 2016., *Star Storage i dr.*, C-439/14 i C-488/14, EU:C:2016:688, t. 39.).
- 51 Te odredbe, čija je svrha zaštititi gospodarske subjekte od arbitrarnog postupanja javnih naručitelja, nastoje stoga osigurati postojanje djelotvornih pravnih sredstava u svim državama članicama kako bi se zajamčila učinkovita primjena pravila Unije u području provedbe postupaka javne nabave, osobito u fazi u kojoj povrede još mogu biti ispravljene (presuda od 15. rujna 2016., *Star Storage i dr.*, C-439/14 i C-488/14, EU:C:2016:688, t. 41. i navedena sudska praksa).

- 52 Ni Direktiva 89/665 ni Direktiva 92/13 ne sadržavaju odredbe koje posebno uređuju uvjete pod kojima se ta pravna sredstva mogu podnositi. Te direktive predviđaju samo odredbe kojima se utvrđuju minimalni uvjeti koji se moraju ispuniti u okviru postupaka pravne zaštite u nacionalnim pravnim porecima kako bi se osiguralo poštovanje pravila prava Unije u području javne nabave (vidjeti u tom smislu presudu od 15. rujna 2016., *Star Storage i dr.*, C-439/14 i C-488/14, EU:C:2016:688, t. 42.).
- 53 U predmetnom slučaju, iz elemenata koje je pružio sud koji je uputio zahtjev proizlazi da je, u mađarskom postupovnom pravu, ponavljanje postupka, u smislu članka 260. Zakonika o građanskom postupku, izvanredni pravni lijek koji omogućava, kad su uvjeti postavljeni tom odredbom ispunjeni, osporavanje pravomoćnosti konačne presude.
- 54 Međutim, valja podsjetiti na važnost načela pravomoćnosti kako u pravnom sustavu Unije tako i u nacionalnim pravnim sustavima. Naime, kako bi se osigurala stabilnost prava i pravnih odnosa kao i dobro sudovanje, važno je da sudske odluke koje su postale konačne nakon što su iscrpljena sva pravna sredstva ili nakon isteka rokova predviđenih za njihovo podnošenje više ne mogu biti dovedene u pitanje (presude od 10. srpnja 2014., *Impresa Pizzarotti*, C-213/13, EU:C:2014:2067, t. 58. i od 6. listopada 2015., *Târșia*, C-69/14, EU:C:2015:662, t. 28.).
- 55 Stoga pravo Unije ne nalaže nacionalnom sudu da izuzme iz primjene nacionalna postupovna pravila na temelju kojih sudska odluka postaje pravomoćna, iako bi se time ispravila nacionalna situacija koja nije u skladu s pravom Unije (presude od 10. srpnja 2014., *Impresa Pizzarotti*, C-213/13, EU:C:2014:2067, t. 59. i navedena sudska praksa i od 6. listopada 2015., *Târșia*, C-69/14, EU:C:2015:662, t. 29.).
- 56 Naime, presuđeno je da pravo Unije ne zahtijeva da sudsko tijelo u pravilu mora preispitati svoju pravomoćnu odluku kako bi uzelo u obzir tumačenje relevantne odredbe tog prava koje je usvojio Sud (vidjeti u tom smislu presude od 10. srpnja 2014., *Impresa Pizzarotti*, C-213/13, EU:C:2014:2067, t. 60. i od 6. listopada 2015., *Târșia*, C-69/14, EU:C:2015:662, t. 38.).
- 57 Presuda od 13. siječnja 2004., *Kühne & Heitz* (C-453/00, EU:C:2004:17), na koju se pozvao sud koji je uputio zahtjev, ne može dovesti u pitanje to utvrđenje.
- 58 Naime iz te presude proizlazi da načelo lojalne suradnje, navedeno u članku 4. stavku 3. UEU-a, upravnom tijelu kojem je podnesen zahtjev u tom smislu nameće obvezu preispitivanja konačne upravne odluke kako bi se vodilo računa o tumačenju relevantne odredbe koje je u međuvremenu usvojio Sud, osobito kad to tijelo ima ovlast preispitivanja te odluke na temelju nacionalnog prava (presuda od 13. siječnja 2004., *Kühne & Heitz*, C-453/00, EU:C:2004:17, t. 28.).
- 59 Međutim, nesporno je da se to utvrđenje odnosi na eventualno preispitivanje konačne odluke upravnog tijela, a ne, kao u predmetnom slučaju, suda.
- 60 U tom pogledu, iz sudske prakse Suda proizlazi da iako primjenjiva nacionalna postupovna pravila pod određenim uvjetima predviđaju mogućnost da nacionalni sud preispita pravomoćnu odluku kako bi situaciju proizašlu iz te odluke uskladio s nacionalnim pravom, ta mogućnost mora, u skladu s načelima ekvivalentnosti i djelotvornosti, prevladati ako su ispunjeni ti uvjeti kako bi se ta situacija uskladila s pravom Unije (vidjeti u tom smislu presudu od 10. srpnja 2014., *Impresa Pizzarotti*, C-213/13, EU:C:2014:2067, t. 62.).
- 61 U predmetnom slučaju proizlazi da je, prema navodima koje je podnio sud koji je uputio zahtjev, na temelju članka 260. Zakonika o građanskom postupku, ponavljanje postupka protiv konačne presude moguće kad se stranka može pozivati osobito na konačnu sudska odluku koja nije uzeta u obzir tijekom postupka u kojem je donesena presuda protiv koje je zatraženo ponavljanje postupka te samo ako se ta stranka nije bila u mogućnosti, a da to nije rezultat njezine pogreške, pozvati na postojanje te odluke tijekom navedenog postupka.

- 62 Nadalje, iz teksta šestog pitanja proizlazi da mađarsko pravo dopušta ponavljanje postupka protiv pravomoćne odluke kako bi se ponovno uspostavila ustavnost situacije zbog nove odluke koju je donio Alkotmánybíróság (Ustavni sud).
- 63 Stoga je na sudu koji je uputio zahtjev da provjeri sadržavaju li mađarska postupovna pravila mogućnost preispitivanja pravomoćne presude kako bi se situacija proizašla iz te presude uskladila s ranijom konačnom sudskom odlukom s kojom su sud koji je donio tu presudu te stranke u predmetu u kojem je donesena ta presuda bili upoznati. Ako je tomu tako, u skladu sa sudskom praksom Suda navedenom u točki 60. ove presude, ta mogućnost mora, u skladu s načelima ekvivalentnosti i djelotvornosti te u istim okolnostima, prevladati kako bi situacija bila u skladu s ranijom presudom Suda.
- 64 Međutim, valja u svakom slučaju podsjetiti na ustaljenu sudsku praksu prema kojoj se, zbog okolnosti da se povreda prava koja proizlaze iz prava Unije, a koja je počinjena konačnom sudskom odlukom uobičajeno više ne može ispraviti, pojedincima ne može oduzeti mogućnost da se pozivaju na odgovornost države kako bi tim putem dobili pravnu zaštitu svojih prava (presude od 6. listopada 2015., Târșia, C-69/14, EU:C:2015:662, t. 40. i od 24. listopada 2018., XC i dr., C-234/17, EU:C:2018:853, t. 58.).
- 65 Uzimajući u obzir sva prethodna utvrđenja, na treće, četvrto, peto i šesto pitanje valja odgovoriti tako da pravo Unije, osobito Direktivu 89/665 i Direktivu 92/13 te načela ekvivalentnosti i djelotvornosti, treba tumačiti na način da im se ne protivi propis države članice koji ne dopušta ponavljanje postupka u slučaju pravomoćne presude suda navedene države članice kojom je odlučeno o tužbi za poništenje akta javnog naručitelja a da se pritom nije razmotrilo pitanje čije je preispitivanje bilo predviđeno u ranijoj presudi Suda kojom je odgovoreno na zahtjev za prethodnu odluku podnesen u okviru postupka u vezi s tom tužbom za poništenje. Ipak, ako primjenjiva nacionalna postupovna pravila sadržavaju mogućnost za nacionalni sud da preispita pravomoćnu presudu kako bi situaciju proizašlu iz te presude uskladio s ranijom konačnom nacionalnom sudskom odlukom, s kojom su sud koji je donio navedenu presudu i stranke u postupku u kojem je ta presuda donesena bili upoznati, ta mogućnost mora, u skladu s načelima ekvivalentnosti i djelotvornosti i u istim okolnostima, prevladati kako bi se situacija uskladila s pravom Unije, kako je protumačeno u ranijoj presudi Suda.

Troškovi

- 66 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenoga, Sud (četvrto vijeće) odlučuje:

- 1. Odgovornost države članice za štetu uzrokovanu odlukom nacionalnog suda koji odlučuje u zadnjem stupnju, a kojom je povrijeđeno pravilo prava Unije, uređena je pretpostavkama koje je odredio Sud osobito u točki 51. presude od 30. rujna 2003., Köbler (C-224/01, EU:C:2003:513) a da pritom nije isključeno da se odgovornost te države može uspostaviti pod manje restriktivnim uvjetima na temelju nacionalnog prava. Ta odgovornost nije isključena zbog toga što je odluka postala pravomoćna. U okviru primjene te odgovornosti, na nacionalnom sudu kojem je podnesen zahtjev za obeštećenje je da ocijeni, vodeći računa o svim okolnostima predmetnog slučaja, je li nacionalni sud koji je odlučivao u zadnjem stupnju počinio dovoljno ozbiljnu povredu prava Unije time što je očito povrijedio primjenjivo pravo Unije, uključujući relevantnu sudsku praksu Suda. Nasuprot tomu, pravo Unije protivi se pravilo nacionalnog prava koje u takvom slučaju općenito isključuje iz štete koja bi mogla biti predmet naknade troškove nastale stranci nezakonitom odlukom nacionalnog suda.**

2. Pravo Unije, osobito Direktivu Vijeća 89/665/EEZ od 21. prosinca 1989. o usklađivanju zakona i drugih propisa u odnosu na primjenu postupaka kontrole na sklapanje ugovora o javnoj nabavi robe i javnim radovima, kako je izmijenjena Direktivom Europskog parlamenta i Vijeća 2007/66/EZ od 11. prosinca 2007. i Direktivu Vijeća 92/13/EEZ od 25. veljače 1992. o usklađivanju zakona i drugih propisa o primjeni pravila Zajednice u postupcima nabave subjekata koji djeluju u sektoru vodnoga gospodarstva, energetskom, prometnom i telekomunikacijskom sektoru, kako je izmijenjena Direktivom 2007/66, te načela ekvivalentnosti i djelotvornosti, treba tumačiti na način da im se ne protivi propis države članice koji ne dopušta ponavljanje postupka u slučaju pravomoćne presude suda navedene države članice kojom je odlučeno o tužbi za poništenje akta javnog naručitelja a da se pritom nije razmotrilo pitanje čije je preispitivanje bilo predviđeno u ranijoj presudi Suda kojom je odgovoreno na zahtjev za prethodnu odluku podnesen u okviru postupka u vezi s tom tužbom za poništenje. Ipak, ako primjenjiva nacionalna postupovna pravila sadržavaju mogućnost za nacionalni sud da preispita pravomoćnu presudu kako bi situaciju proizašlu iz te presude uskladio s ranijom konačnom nacionalnom sudskom odlukom, s kojom su sud koji je donio navedenu presudu i stranke u postupku u kojem je ta presuda donesena bili upoznati, ta mogućnost mora, u skladu s načelima ekvivalentnosti i djelotvornosti i u istim okolnostima, prevladati kako bi se situacija uskladila s pravom Unije, kako je protumačeno u ranijoj presudi Suda.

Potpisi